

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ratione disputandi, prae||sertim in re Theologica,
Pe=||tri Mosellani Protege[n]sis or[ati]o.||**

**Mosellanus, Petrus
Luther, Martin**

[Leipzig], 1519

VD16 S 2174

Erasmus Roterodamus Petro Mosellano.

urn:nbn:de:hbz:466:1-32415

quibus omnib. nihil potest accidere gratius, quam
vt hæc pugna pacis, & Christianæ concordie sit
initium. Nihil ingratius, quã vt vestræ pertinaciæ
vitio e disputatione videatur facta temulentorum
hominum compotatio. Quod si quibus paulo se-
uerius egisse videor, boni consulant, precor. Neq̃
enim quod mihi, sed quod clementissimo principi,
visum est, Dixi.

Erasmus Roterodamus Pe- tro Mosellano .

EAmpridem ex primis illis tuis ad me lites
ris: mi Petre: ingenium tuum adamare cœ-
pi, quod mihi tum sanum ac festiuum esse
videbatur. Nam ingenijs huiusmodi sem-
per vnice sum delectatus. offendit em̃ in nōnullis no-
stratiū immane quiddam, plus habens spiritus q̃
iudicij. Verum hunc amorem auxit posterior epis-
tola, priorem tum eruditione, tum elegantia super-
rans. Cæterum simulatq̃ legissem orationem illam
tuam, qua linguis patrocinaris, aduersus eos qui
ad bene dicendum elingues, ad obtrectādum melio-
ribus studijs linguacissimi sunt, tãtam spem de tuo
ingenio concepi, vt vix de quoq̃ alio parem. Adeo
viuit oratio, adeo fluit, secumq̃ rapit lectorē, solidis
argumētis referta, in quibus inueniēdis es acutus,
in tractandis item egregium præstas artificem. ser-
mo multam variãq̃ respicit lectionem, quod in iu-
uene magis etiam mirandum. Quod scribis istic
feruere pugnam inter meliores literaturę professo-

res, & veteris inscitiae patronos, nihil miror, cum
vbiq; sic ferueat, vt prorsus res, vel ex conspiratio-
ne, vel fato quodam geri videatur. Astrologos ali-
quot consului, huius artis professione claros. Li ma-
li causam, in anni superioris Eclipsim referunt. ea
contigit, ni fallor in ariete. Aries aut ad caput perti-
net. Ad haec Mercurius vitatus est afflatu Saturni.
Proinde, malum hoc potissimum illos afficere, qui
Mercurio subsunt, inter quos nominant Louanis
enses. Siquidem haec Academia, in qua tranquillis-
sime solent florere literarum studia, miris tumultis
bus agitata est, vt ego certe nihil vnquam simile vi-
derim in vita. Dixisses Aten quamquam turbare stu-
diosorum negotium. Caeterum, quid diuinent Astrolo-
gi, ipsi viderint. Ego, si quid mihi naris est, arbitror
rem a coniuatis ac deuotis ex composito geri. Adeo
cei dato signo clamatum est vbiq; gentium in linguas
ac bonas literas. Conglomerant se phalanges, quo-
rum vel numero defendantur aduersus paucos. Partis
untur operas inter se, vt alij blaterent in conuiujs &
conuiliabulis. Alij apud impertitam plebem vocife-
rantur, cui imponere facillimum est. Alij disputant in
scholis. Alij magnatibus suum virus instillant in aus-
rem. Sunt & qui libros scripserunt, praesertim Co-
loniae, quae schola habuit semper pertinacissimos
malarum literarum propugnatores. Exiit nuper in vul-
gus, & apud nos dialogus Iacobi Latomi Theolo-
gi, viri pridem nec admodum iniqui melioribus li-
teris, & amici satis candidi. Nec satis coniectare queo
quae res hominis ingenium subito verterit. Sunt qui
suspiciuntur, bonam partem prioris libri, oppositam
orationi tuae, qua linguas praedicas. Sed multo maxi-
mam partem oblique tortam in me. Eam suspicio

nem a me depulsi, libello bidui labore effuso verius
q̄ scripto. Pigebat em̄ in huiusmodi nenijs, multū
operę collocare. Nec tibi sum futurus autor, vt ho
mini respondeas. Aut si quid respondes, argumen
tis rem potius agas, q̄ conuitijs, præsertim cum
ille temperarit a nominibus, nec admodum virulē
rescribat. Quod si maxime faceret, tamen sua serim
calamo moderari, vt posteritas intelligat nos non
tantū causa, verū etiam modestia fuisse superiores.
Olim furor tributus est poetis. Nunc is videtur ad
eos demigrasse, quos maxime decebat ^{σφροσύνη}.
Quāq̄ immane, quantū interest inter poetarū &
horum furorem. Illa nobis tot egregios libros de
dit, de reb. olim gestis, de morib. de affecti. de sydes
rib. de naturis herbarū, arborum, gemmarum, ani
mantium, de situ lororum. Ab horum furore præ
ter virulentas, sed frigidas & inutiles Sycophāti
as nihil nascitur, in quibus istis tota victorie spes est si
ta. Qua quidem in re primas tenent monachorum
greges quidam. Quorū cum tantus sit numerus,
vt ab his vel Turca profigari possit, habent missa
rios complures, huic præclaro negotio destinatos,
vt ob ambulantes fœdos rumores spargant, aut in
concionib. populum ad lapides prouocent. Hi quo
ties extulerunt Erasimum. Quoties vanis. rumo
rib. impetuerunt. Et cum huiusmodi factis sibi vi
dentur Christianæ religionis columina. digni nimi
rū, quos otiosos suo sumptu mundus alat. Quāq̄
nolim hac inuidia grauari monachorum ordines,
in quib. optimo cuiq̄ non probantur ista. Verum
vbicq̄ improbissimi quicq̄ tyrannidem sibi vendi
cant. Per hos videlicet res geritur, velut oīm nomi
ne. Itaq̄ fit, vt ob paucorū maliciā, male audiāt vni

uerſi. Atq; hic nō ſolū deſydero Chriſtianā mentē
in his, qui peculiariter ſibi vendicāt religionis glo-
riā. Verū etiā frontē, ac prudētiam deſydero. Etenī
cū ſpargunt manifetiſſima mēdacia, facile diuinare
poſſunt fore, vt p̄tinus ipſa re coarguātur. Quid
em̄ impudētius iſto monacho, de quo ſcribis in ora-
tione tua, qui ex eo quod annotaram, συλλαλοντες
rectius verti cōfabulantes, nō verit̄ ſit apud popu-
lū affirmare, mihi literas euāgelicas nihil aliud eſſe
q̄ fabulas aniles. Cū vbiq; tm̄ tribuā euangelicis lis-
teris, vt quidā id nō ſatis æquo animo ferāt. O diu-
næ doctrinæ præconē. O linguam p̄dicandæ gloriæ
Chriſti cōſecratā. Hæc cū ſibi permittant, indignā-
tur, ac cœlū terris miſcent, ſi quis verbo perſtrin-
gat quorundam monachorū cærimonias, etiam cī-
tra nominis iniuriam. Cūq; tam impotens odium
præ ſe ferant, ut lymphati videri poſſint ſe tamen iu-
dicāt idoneos, quorum calculis Chriſtiani ſimus
aut ſecus. Fuit & hic quidam eiufdem farinae Theo-
logus, antehac habitus ſobrius, qui cum Lutherij
cauſam apud populum feciſſet, quā poterat odioſiſ-
ſimā, hæreſes & antichriſtos, & periculū fidei Chri-
ſtianæ ſubinde vociferās, negotiū linguarū, ac poli-
tioris literaturæ, cū illius negotio cōmiſcuit. dictis-
tans, ex his fontib⁹ hæreſes naſci. quaſi eloquentia
fuiſſet olim hæreticorū magis q̄ orthodoxorū, vel
nuper qui fuerint hæreſeos autōres, iſdē non fuerint
infantes, & elingues. breuiter iſtis ſimillimi, vel qua-
ſi Lutherius hiſce præſidijs inſtruct⁹ eſſet. ac nō ma-
gis ſcholasticis literis. his inq; quæ nūc ſcholasticæ
vocāt. Cū p̄xime Cæſar eſſet Antuerpię, Reuerēdiſ-
ſim⁹ Cardinalis Sedunēſis, hō doct⁹, liberiq; iudicij
me vocarat ad prædiū. Huic, vt ex ei⁹ colloquio didici

Theologi nescio, qui persuaserāt, mendaciū omniū
impudentis. me in Cantico diuæ Mariæ, cuius ini-
tium est Magnificat anima, pro Abraham & semina
ni eius, mutasse & seminibus eius, non absq̄ ingenti
periculo Christianæ fidei, quod Paulus scripserit,
non in seminibus, sed in semine tuo, quod est Chris-
tus. Erat alter quidam κηρυκτης, qui lamentabili
voce deplorauit apud populū tot vigilias, p̄ tuēda
fide Christi susceptas, inanes ac steriles esse, Quid
superest nobis, inquit, nisi vt nostros libros conijci
amus in ignem. Posteaq̄ extiterunt, qui nouis li-
bris, & Pater noster corrigāt, & Magnificat. Tum
em̄ recens exierant annotationes meæ in nouum te-
stamentū. Ipse quendam audiui Carmelitam, homi-
nem bonis laterib⁹, ac titulo pileoq̄ violaceo Theo-
logiæ doctorem. Is cum sentiret adesse me: stabam
em̄ e regione: ex peccatis tribus in spiritū sanctum
duo mihi impegit, præsumptionem, qui nouis li-
bris damnarē omnes veteres: adeo, vt non dubi-
tarem, & orationem dominicam emendare, & Ma-
riæ canticum. Tum impugnationem agnitæ veri-
tatis, quod auditis eodem die duobus cōcionatoris
bus in cœna dixissem, neutrū satis intellexisse suum
thema. Erat autem ex prioris epistolæ Petri, capite
iij. Estote prudentes, & vigilate in orationibus. An-
te omnia autem in vobismetipsis charitatem conti-
nuam habentes. Hic bona concionis pars cōsump-
ta est in partibus prudentiæ, cum græce sit σωφρονι-
σατε bona in vobismetipsis, de ordine charitatis.
Nec tamen insectatus sum illorum errorem: Sed
laudata vtriusq̄ concione: vtinam inquam, hoc ac-
cessisset. Nam quinq̄ verbis ex annotationibus
meis poterant ab hoc errore prohiberi. Nec tamē

leue flagitiū est, eū qui apud populū cū tanta docet
autoritate, nō intelligere basim toti⁹ o⁹is. hūc meū
sermonē, cū doctor ille, ex nescio quo cognouisset,
saperiūero inqt apd' vos cōcionat⁹ sū, & Ch⁹o fauē
te cōcionabor. Verū, si q⁹ dicat cōcionatorē nō itel
ligere Thema cōcionis p⁹sertim, cū id sumpserit ex
sacris literis is peccat aduersus spiritum sanctū. Ad
hæbat lateri meo Petrus Aegidius, mire cādidus
amicus, is ira disrumpi. Ego risum tenere non po
tui. Quis em̄ tam ridicula nō rideat? Et tamen isti
putant æquum, vt ob vnum talem rabulam, ingens
monachorū grex alatur ex publico. Cum primum
prodisset in lucem nouū testamentū a me restitūtū,
Carmelita quidā Theologus vociferabatur, ingēs
iminere discrimen Christianæ religioni, instare ad
uentū antichristi. Nam huiusmodi tragœdijs, irris
tant supersticiosam plebeculā. Vbi ventū est in col
loquiū mutuum, & hominē rogarem vrgeremq⁹,
proferret, quid offenderet in nouo testamento. Res
pondit satis ingenue, sibi codicem, neq⁹ lectū, neq⁹
conspētū fuisse. Idq⁹ fere comperio, nullos odiosi⁹
clamitare, q⁹ qui nostra non legunt. Nuper Syco
phanta quispiam: qui sibi non modo theologus, ve
rum etiam sanctulus videtur: in literis ad amicum,
me: qui tantis vigilijs, & restituere sum conatus, &
illustrare lectionē ecclesiasticā: vocat calumniatorē
ecclesiasticæ lectionis, se defensorem. Ac proximis
hisce dieb⁹, alius quispiam, loquacissima balbutie:
qui cum loqui nesciret, tacere tamen non posset: ve
lut in hoc cōductus, diuersis opid⁹, miro studio me
as laudes deprecatur, nō solū doctrinā incessens,
sed & vitam, miris sycophantijs. Forte euenit, vt in
idem conuiuiū incideremus. Cum pridem amicus
D

quidam fabulæ partem ad me perscripisset. Expositulo palam, doctis aliquot testibus profero mendacia, quibus me traduxerat. Ibi satis testatus est homo, quæ prædicarat, non e sua lectione, sed ex aliorum relatu prædicasse. Et perinde, quasi mediocre scelus sit, alienam famam mendacis incesse, audent cum huiusmodi factis, ad sacrosanctam Christi mensam accedere, nondum reconciliato, quem leserunt. Adeo iuxta Tychomidi dictum, quod volumus sanctum est nobis. Ac prorsus nouum calumniandi genus. Primum damnant, quem oderunt. Deinde venantur, quod carpant in eo, quod damnarunt. Quod si quis obsistat, aut reclamet illorum sycophantis, tum clamitant, turbare pacem & tranquillitatem. perinde, quasi si quem a lapis cedas, iubeas conquietesce, ne quid tumultus oriatur. Horum tenera maiestas, & verbo etiam irritabilis, a nobis plusquam Socraticam exigit patientiam & tam vilem habent aliorum famam, qui suam tam charam haberi volunt. Sed næ ego ineptus mi Petre, qui de his tam multa. Finem faciam, si unquam adhuc fabulam addidero. Anglia duas habet Academias, haud quam inceslebres, Cantabrigiam & Oxoniam. in utraque traduntur græcæ literæ. Sed in Cantabrigia tranquille, quod eius scholæ princeps sit R. P. Ioannes Phischerius Episcopus Rossensis, non eruditione tantum, sed & vita theologica. Verum Oxoniæ, cum iuuenis quidam non vulgariter doctus, satis feliciter græca profiteretur, barbarus quispiam in populari concione, magnis & atrocibus conuiciis debacchari cœpit in græcas literas. At rex, ut non indoctus ipse, ita bonis literis fauens, qui tum forte in principio erat, re per Morum & Paceum cognita, dea

nunciauit, vt volentes, ac lubentes græcanicam literaturā amplecterent. Ita rabulis illis impositū silentiū. Atq; vtinā nobis talis q̄spiā princeps esset, aut principis vice lōgi⁹ em̄ nolter a nobis est. Vos feliciores, si modo vera sunt, quæ ante complures annos mihi sunt de duce Georgio prædicata. Accipe & alteram huic similem fabellam. Theologus quidam, cum in aula concionaretur apud eundem regem, cœpit in græcas literas, & novos interptes nō minus impudenter, q̄ stolide debacchari. Pateus in regem coniecit oculos, obseruans, quo vultu hoc audiret. Is mox Pateo suauiter arrisit: peracta concione iussus est adesse theologus. Datum est Moro negotium, vt aduersus hunc tueretur græcas literas. Rex ei disputationi voluit interesse, vbi cū Morus multa facundissime dixisset, iamq; theologo responso expectaretur, is flexis poplitibus nihil aliud, q̄ veniam deprecatus est. Sic tamen extenuans admisum, vt diceret, se inter concionandum spiritu q̄dā afflatum, hoc in linguam græcam effudisse. tum rex, atqui: inquit: Spiritus iste non erat Christi, sed stulticiæ. Deinde rogat, num quid legisset Erasmicum. Neque em̄ latuit regem, qd̄ in me torserat quēdā. Negat legisse. At isto, inqt, argumento declaras te palā esse fatuum, q̄ damnes, quod non legeris. Sub hæc theologus legi, inquit, rem quandā, quæ vocatur Moria. Hic Pateus interloquēs, Hoc ait argumētum serenissime rex, huic maxime congruit. Deniq; cōmentus est theologus, & aliud enthymema, quo leniret factum. Græcis, inquit, literis non perinde sum infensus, quod originem habeant ex lingua hebraica. Rex admiratus insignem hominis stulticiam, iussit abire, sed hac

D ij

lege, ne vnq̄ rediret, in aula concionaturus. Nō mihi tempero, quin & illud admodum ridiculum addam. Episcopus quidam ordinis prædicatorū, qui reginæ est a cōfessionibus, sceminæ cum primis prudenti ac piæ, nec indoctæ, persuaserat me facinus in excusabile designasse, qui Hieronymi libros correxerim, viri doctissimi, atq̄ etiā sancti. Ea persuasa, sic expostulat, cū aulico quodam, mihi amico. Nonne, inquit, Hieronymus fuit vir eruditissim⁹? Fuit. Nonne in cœlis agit? agit. Quid tum postea? Quo igitur colore defendes tuum Erasmus, qui libros illius correxerit? An plus sapit ille q̄ Hieronymus? Atq̄ eadem hic prædicant serio, qui sibi videntur ecclesiæ columina. Tales habemus aduersarios. Tales habet Christi religio defensores. Nihil potest esse stupidius, nihil insulsius. Et tamen huiusmodi calumnijs, apud indoctam plebem, ac stultas mulierculas, traducimur. Sed nugarū iam satis est. Porro, quod serius respondeo tuis literis, quiduis potius suspiceris in causa fuisse, q̄ tui neglectum. Obruor cotidie literarum fasciculis. Si non respondeo, videor inhumanus. Sin respondeo, triplex incommodum capio. Primum, nec his satisfacio quibus, vt est necesse, respondeo quicquid in buccam venit. Deinde, huiusmodi tumultuaria scriptione, stilū per se satis malum, reddo deteriorem. Postremo, famæ detrimētum facio. Ridiculum aut̄, malle ab Italo petere, quod domi habeas. Sic vulgus existimat optimum medicum, qui se fingat Arabem aut̄ Indum, e locorum interuallo, famam aucupans apud stultos. Sed ab hoc affectu conuenit eruditos q̄ longissime abesse. Quisquis callet bonas literas, is nobis Italus esse debet. Mihi posthac non est cōsi-

liū. cū hoc hoim gñe man⁹ cōserere. Iā veteran⁹ sum,
ac missiōe dign⁹, & cursu defessus vobis iuuenib⁹ lā
pada trado. Vel sine me cōtinget ^{ΕΠΙΝΙΚΙΟΝ}, si mō per-
ges q̄ cōepisti. Bene vale, Louanij. Anno. M. D. xix.
x. Kal. Maias.

Erasmus Rote: d. Martino Luthero
S. P. Frater in Ch̄o charissime, Ep̄la tua mihi fuit
gratis. & ingenij arguciam p̄ se ferēs, & aīm spirās
Christianū. Nullo fermōe cōseq̄ queā, q̄s tragœdis
as hic excitarint tui libelli. Ne adhuc qdē ex animis
illoꝝ euelli pōt, falsif. suspicio q̄ putāt, tuas lucubrā-
tiones meis auxilijs esse scriptas. meq̄ hui⁹ factio-
nis: vt vocāt: vexilliferū esse. Existimabā t̄ sibi datā
ansam, qua, vt bonas literas opprimerēt: quas capi-
taliter oderunt, velut offecturas maiestati theolo-
gicā: quā multo pluris faciūt q̄ Christū, simulq̄ me
:quem arbitrant̄ ad excitāda studia, nō nihil asferre
momēti. Tota res vociferatōibus est ācta, temerita-
te, strophis, obtrectatōibus, sycophātiis. vt ni p̄sens
hęc spectassem, imo sensissem, nulli vnq̄ authori
fuerim creditur⁹, sic insanire theologos pestē fata-
lē esse diceres. Et tū hui⁹ malivir⁹ a paucis ortū, in plu-
res serpsit. adeo, vt magna pars hui⁹ Academię non
infrequētis, hui⁹ morbi cōtagio lymphata ferretur.
Testat⁹ sum, te mihi ignotif. esse, libros tuos nōdū
esse lectos. Proinde, nec ip̄probare qcq̄, nec p̄bare
tū admonui, ne libris tuis nōdū lectis, ad populum
tam odiose vociferarēt. id ipsorū referre, quorū ius-
diciū oporteret esse grauis. Quin & illud p̄pende-
rēt, an expediret ea traduci apud plebē p̄miscuā, q̄
rectius libris editis refellerētur, aut inter eruditos
disputarētur. p̄sertim, cū vno ore vita authoris p̄dis-

D ij